

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר'
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברוק
כולל דחסידי סוכטשוב
כולל "סנה משה"
ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"
חתימת סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

האשה
החשובה ורודפת
צדקה וחסד
מרת
רודה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

בס"ד, כ"ב טבת תשפ"ב

מסכת מגילה י"ד-כ' ♦ ביכורים ג', ו' - ג', י"ב

גליון מס' 1179

השבוע בגליון

- ♦ יום תליית המן וסעודת אסתר
- ♦ באיזה תאריך נתלה המן הרשע?
- ♦ חתיכת בשר בשם "המן"
- ♦ לתלות בשר בארובה, זכר לתליית המן
- ♦ מתי נכתבה מגילת אסתר?
- ♦ אנשי כנסת הגדולה כתבו את מגילת אסתר

- ♦ הכללת המגילה בכתבי הקודש
- ♦ ברכת "בונה ירושלים"
- ♦ מהו "בניין ירושלים" לו אנו מצפים?
- ♦ "ולירושלים עירך", מדוע עם "ואו"?

- ♦ האם שעונים מדויקים משנים דינים?
- ♦ בעל שדי חמד עצר את התפילה
- ♦ בסלוניקי קראו מגילת אסתר לפני הנץ החמה
- ♦ מצוקות האתרוגים
- ♦ לימוד זכות באמצעות השעונים
- ♦ 23 איזכורים מול 41 השמטות

בשורה לקוראי הגליון!

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

המהפכה הפנימית

יש סיפורים הזקוקים להקדמות שני המעשים הבאים מדברים בעד עצמם. השבוע נתמקד בשניים מגדולי ישראל שבדור האחרון, עת כבר תשש כוחם, נשמתם אחזה בגופם בפרוף, ועד כלות, גם אחר שהגוף לא אצר די כח כדי לכלכל את רוחם הגדולה, הבחינו מקורביהם בתופעות מדהימות שלהן הסבר אחד בלבד.

האחד נודע ברבים בזכות עיסוקו התמידי בתורת המוסר. תלמיד חכם מופלג היה, שינק את תורתו מגדולי הדורות הקודמים, ומהם שאב את כוחותיו להתבונן בכל מעשה, לעיין בכל דבר, לא להניח אפילו לפעולה אחת להעשות מבלי משים, עד שהפך לאדון על גופו, יצריו ורגשותיו.

לימים הפך אב רוחני להמוני תלמידים, אילפם, חינכם, הורם והכווינם, ועד היום תלמידיו משכבר הימים מזכירים את שמו ברטט ובסילודין.

תשעים שנות עבודת ה' באמת ובתמים חלפו עליו. **בערוב** ימיו נתון היה בתשישות וחולשה עזה, עד שעתים התכנס בתוך עצמו וסובביו לא הצליחו לשכנעו כי עתה עת לעשות פעולה פלונית או אלמונית. לא פעם אירע, כי בהגיע מועד נטילת סמי מרפא שנוקב להם - מייאן וסירב בכל תוקף. בני הבית ניסו למצוא מסילות ללב הגדול של האיש הגדול שכוחותיו אזלו, ועצה אין.

דף טו/א יום ראשון של פסח

יום תליית המן וסעודת אסתר

בתקופת גזירת המן הרשע, ביקשה אסתר ממרדכי שיורה ליהודים לצום שלשה ימים. בסיומם הורה אחשוורוש על תליית המן הרשע, ויתלו את המן על העץ אשר הכין לו.

באיזה תאריך נתלה המן הרשע?

מדברי רש"י בסוגייתנו עולה, כי שלשת ימי הצום היו י"ד, ט"ו וט"ז בניסן. סעודתה הראשונה של אסתר עם אחשוורוש התקיימה ביום השני של הצום, ובט"ז בניסן התקיימה הסעודה השנייה עם אחשוורוש והמן, במהלכה זעם המלך על המן ובלילה, אור ל"ז בניסן, נתלה המן על העץ, הוי אומר, ביום השני של חג הפסח. יש מדרשים שבהם נאמר כי המן נתלה ב"ח בניסן (תרגום שני) ויש דעות שנתלה בכ"ג בניסן (ראה פרשת דוד, חג המצות, עמוד כפג-ד). למעשה נוקט השל"ה (הובא במגן אברהם סימן ת"צ), כי המן נתלה ביום ט"ז ניסן.

"ויִשְׁבֹּת הַמֶּן מִמְּחַרְתּוֹ...: השל"ה (מסכת מגילה) מביא, כי ראה "מדקדקים" שנהגו לערוך סעודה ביום ט"ז בניסן, כזכר לסעודת אסתר שהובילה לתלייתו של המן. הוא אף מביא רמז נאה לכך: יום לפני כן, ביום הראשון של חג הפסח, קוראים בהפטרה (יהושע ה"ב) **"וַיִּשְׁבֹּת הַמֶּן מִמְּחַרְתּוֹ"**... הפסוק מתייחס לכך שלאחר כניסת בני ישראל לארץ ישראל פסקה ירידת המן מן השמים, אך רמז יש בדבר לכך ששבתו חייו של המן הרשע למחרת, בט"ז בניסן.

דברי השל"ה הובאו להלכה בדברי הפוסקים (סימן ת"צ), החל מהמגן אברהם, וכלה במשנה ברורה (שם, ס"ק ב') - "טוב לעשות ביום ב' בסעודה, איזה דבר לזכר סעודת אסתר, שביום זה נתלה המן".

ראוי ללמוד סדר הקרבת קרבן העומר: בסידור יעב"ץ (משעול ימי העומר) נאמר, כי ביום זה ראוי ללמוד את סדר הקרבת קרבן העומר, הן מפני שביום זה היתה הקרבתו בבית המקדש והן מפני שהוא קשור למפלת המן, שהרי בגמרתנו מבואר, כי כשבא המן להרכיב את מרדכי על הסוס, עסק מרדכי בלימוד הלכות קמיצת מנחת העומר, והמן עצמו הודה כי "בא הקומץ שלכם ודחה את עשרת אלפים ככר הכסף שנתתי לאחשוורוש כדי להרגכם".

על אודות זמן קיום סעודת "זכר לסעודת אסתר", יש אומרים כי ראוי לאחר עת הערב (יפה ללב, ח"ב ת"צ). אחרים כתבו, כי מאחר שיש להניח שסעודת אסתר היתה בשחרית, כדרך המלכים, יש לאכול את הסעודה בבוקר (מנהג ישראל תורה סימן ת"צ) [רבני בית מדרשו מעירים, כי קשה להניח שהסעודה היתה בבוקר, אחר שהמן עוד נזקק באותו יום לגשת לבית המדרש להביא את מרדכי, לספר את

זעילוי נשמת

הר"ר **יהודה לקס** ז"ל
ב"ר שלום ומלכה ז"ל נלב"ע כ"ב בטבת תשס"א
תנצב"ה

הונצח ע"י זוג' מרת **חנה לקס** תחי' - גבעת שמואל וילדיו י. **לקס** - שוהם, נ. **לקס** - יד בנימין, ד. **קליין**, מ. **בוקובזה** - גבעת שמואל

זעילוי נשמת

מרת **ידל עליזה מי-זהב** ע"ה
בת הר"ר מאיר ז"ל נלב"ע כ"ז בטבת תשנ"ז
תנצב"ה

הונצחה ע"י בניה ידידו הר"ר **מנחם ואוריאל מי-זהב** ומשפחותיהם שיחיו

לעילוי נשמת

הגאון הרב **שלמה קרובקה** זצ"ל בן ר' יעקב ז"ל

ראש ישיבת אור ישראל וממייסדיה נלב"ע כ"א טבת תשכ"ט **תנצב"ה**

הונצח ע"י משפחת **פלטובסקי** ומשפחת **שטרנטל** - גבעת שמואל

נר ה'
נשמת
אדם

שערותיו ולרחצו, להלבישו בגדי מלכות ולהרכיבו על הסוס ולקרוא לפניו ככה יעשה לאיש, ועוד לשוב לביתו ולספר לזרש אשתו ולכל אוהביו את כל אשר קרהו].

חתיכת בשר בשם "המן": אכן, בעל חוות יאיר (מקור חיים שם) כותב, כי נהגו לאכול "בבוקר" יום שני של פסח "בשר יבש, חתיכה ראויה להתכבד, ונקרא בלשון אשכנז 'המן', זכר לתליית המן בט"ז בניסן".

לתלות בשר בארובה, זכר לתליית המן: החתם סופר אכל גם הוא בשר "לשון מיושב", כפי שהעידו רוסמי מנהגיו (תומר דבורה פ"ו). מעניין לציין, כי עד לתקופה האחרונה נשמר בגרמניה מנהג לאכול בשר מעושן שנתלה בארובה זמן רב עד שהתייבש. תלייתו זמן רב באה לסמל את תלייתו של המן על העץ... בחצרות האדמו"רים נהגו בסעודה הנערכת ביום זה לשיר משירי פורים, ולדבר דברי תורה מענייני מגילת אסתר.

דף טז/ב ו' דויתא

מתי נכתבה מגילת אסתר?

מתי נכתבה מגילת אסתר?

בשאלה היסטורית זו עוסק הגרי"ז מבריסק זצ"ל, מפני שלדיון זה השלכות מעשיות לדיני מגילת אסתר.

אנשי כנסת הגדולה כתבו את מגילת אסתר: במסכת בבא בתרא (ט/א) נאמר מפורשות, כי מגילת אסתר נכתבה על ידי אנשי כנסת הגדולה, הלא הם מאה ועשרים מגדולי חכמי ישראל, ביניהם הנביאים חגי, זכריה ומלאכי, וכן מרדכי הצדיק ועוד, שפעלו יחד לתיקון חיי הרוח של האומה במשך עשרות שנים, בתקופת הדמדומים, שבין שלהי שבעים שנות גלות ישראל אחר חורבן הבית הראשון, לבית תקומת בית שני בראשות עזרא הסופר. רש"י (שם) מפרש, כי המגילה נכתבה אחרי שחזרו בני ישראל לארץ ישראל מגלותם.

אסתר המלכה כתבה את מגילת אסתר: מאידך, במגילת אסתר נאמר (ט/ט): "ותכתוב אסתר המלכה... את כל תוקף", וחז"ל במסכתנו (ט/ב) מפרשים כי כוונת הפסוק שאסתר המלכה כתבה את מגילת אסתר. אף רש"י בפירושו למגילת אסתר (שם) כותב, כי מרדכי כתב את המגילה "כמות שהיא". מי כתב, איפוא, את המגילה?

ובכן, כותב הרב מבריסק, ברור הדבר שמרדכי הצדיק ואסתר המלכה כתבו את מגילת אסתר, ואילו המבואר במסכת בבא בתרא כי המגילה נכתבה על ידי אנשי כנסת הגדולה, מתייחס להכללתה בכתבי הקודש, כדלהלן.

הכללת המגילה בכתבי הקודש: עלינו להבחין בין כתיבת מגילת אסתר לשם קיום מצוות הפורים, לבין כתיבתה כחלק מכתבי הקודש. בימי מרדכי ואסתר נכתבה המגילה, שהרי כבר תוקן לקרוא בה בימי הפורים. ברם, עדיין לא נכללה בכתבי הקודש, כחלק מספרי הנ"ך. זאת נעשה רק לאחר שבאו לארץ ישראל ולכך מכוונים דברי הגמרא במסכת בבא בתרא, כי מגילת אסתר נכתבה על ידי אנשי כנסת הגדולה.

הדברים מבוארים גם במסכתנו בה נאמר, כי שלחה אסתר לחכמים "כתבוני לדורות", היינו: שלחה לאנשי כנסת הגדולה (משנה ברורה סימן תרפ"ח סעיף א') כי יתקנו שמגילת אסתר תכלל בכתבי הקודש והם אכן נענו לבקשתה. הכללה זו נעשתה אחר שכבר נקבע לקרוא במגילת אסתר בימי הפורים בכל שנה ושנה.

משהגענו עד הלום, מבהיר הגרי"ז מבריסק, נתוודע לידיעה מעניינת ביותר: יש שתי מערכות דינים של כתיבת מגילת אסתר; אינה דומה כתיבת מגילת אסתר כספר קודש, לבין כתיבת מגילת אסתר עבור קיום מצוות קריאת מגילה בפורים.

במה דברים אמורים? ובכן, למשל במסכתנו מבואר, כי את האות "ואו" של "ויזתא" יש להאריך, וכי את עשרת בני המן יש לכתוב בשתי שורות זה על גבי זה וכך אכן אנו נוהגים. והנה, למרבה הפליאה, הרמב"ם השמיט שתי הלכות אלו וכבר תמהו נושאי כליו על מה ולמה עשה כן (ראה מגיד משנה הלכות מגילה פרק ב' הלכה י"ב).

ברם, לאור הדברים האמורים אפשר להסביר, כי לדעת הרמב"ם הלכות אלו הן מדיני כתיבת כתבי הקודש, כאשר כותבים מגילת אסתר כספר קודש, יש להקפיד על הלכות אלו. ברם, בפורים אין צורך לקרוא במגילת אסתר שהיא ספר קודש, אלא די לקרוא במגילה בה כתובים הדברים (חידושי מרן ר"ז הלוי מגילה פ"ב ה"ט, ועיי"ש עוד בביאור דעת הרמב"ם, שאין דין "עיבוד לשמה" בקלף המגילה, ובביאור דברי האור זרוע שכתב לכתוב את כל פרשיותיה של המגילה סתומות).

דף יז/ב וכיון שנבנית ירושלים בא דוד

ברכת "בונה ירושלים"

גמרתנו מבארת באריכות את טעם סידור ברכות תפילת העמידה, ביניהן ברכת "בונה ירושלים" שנסדרה כברכה הארבע עשרה, לפי שאחר ברכת "על הצדיקים" ראוי לברך ברכת "בונה ירושלים",

הרופאים הסבירו, כי המחלה בה לקה כוללת פגיעה בזיכרון, ביכולת החשיבה, ביכולת השיפוט, שינויים בתפיסה ובהתנהגות, היזדרדות של היכולת השכלית והרגשית, אבדן זיכרון ועוד ועוד, לא עלינו.

עד שיום אחד נמצא הפתרון. פשוט אבל מדהים. **אחד** ממקורביו ביקש מבני המשפחה כי יתן לו ללחוש דבר מה באזניו. הם ביטלו את בקשתו במחי יד, הן כה הרבה שוחחו עמו, דיברו, ניסו להשפיע, אך נדמה היה כאילו הם מדברים אל אוזן שאיננה שומעת. המקורב לחץ וביקש עד שבקשתו נענתה, לא לפני שהבטיח כי ילחש לאזנו משפטים בודדים ותו לא.

ניגש המקורב אל החולה ולחש באזנו, כי האח המטפל בו והאחראי על שמירת בריאותו, אינו מוכן ללכת לביתו עד שהרב יסכים ליטול את התרופות הדרושות לו. השעה כבר מאוחרת, האח חפץ ללכת לביתו כדי לפגוש את בני ביתו ולעלות על יצועו לאחר יום עבודה מפרך, אך הוא מסרב ללכת עד שהרב יטול את התרופות.

מה שלא עשו ימים ארוכים של שכנועים והסברים, עשו משפטים בודדים אלה. בו ברגע לבשו פניו של הצדיק השיש ארשת הבנה רחומה, הוא הזדקף בכסאו כאדם בריא וצלול הידע את אשר לפניו והביע את הסכמתו ליטול את התרופות.

אין צורך להתבונן עמוקות כדי להבין את אשר לפנינו.

ישיש, חולה, שמחלתו לא אפשרה לו לשקול את הדברים באופן הראוי, אך מתוך הערפול הזדקפה קומת אדירים של אדם שכל חייו הרכין את ראשו לרצון בוראו ושקד על כיבוד הזולת וזהירות מפגיעה בו, וגם במצבו הבלתי נשלט - הוא שלט! **הרחק** משם, בעיר אחרת, שנים אחר כך, נפל אחד מצדיקי הדור לחליו האחרון, שממנו לא קם.

מחלתו ותשישותו ריתקוהו למיטתו ושעות רבות היה נם ולא נם באפיסות כח. הרופאים המליצו לבני המשפחה, כי מידי פעם עליהם לעוררו, כדי שיהלך את עצמותיו ויזרים את הדם בגופו. ניסו ולא הצליחו. לא הצליחו.

עד... שאחד מבני המשפחה לחש באזנו: "סבא! סוף זמן קריאת שמעו". כהרף עין הוא זינק ממיטתו כארי, נעמד כנתין לפני מלכו וקרא קריאת שמע בכוונה עמוקה.

★ ★ ★

אין אלה 'סיפורים', לא 'מופתים' והם גם לא נדירים. תופעה זו רווחת בקרב יהודים מעלי תורה, שהקדישו מחייהם ללימוד התורה. בתקופות קשות אלו, פנימיותם זוהרת באור יקרות ומאירה את העולם כולו.

זהו אחד הביטויים נאדרי ההוד המבליטים ומחדדים את ההבדל בין תורתנו הקדושה ליתר החכמות.

יהודי הלומד תורה, אינו רק יודע את אמריה, שולט בשביליה ואוגר בזכרונו את דבריה. התורה הופכת לחלק ממנו והוא הופך חלק ממנה. זו היא מתנת הקב"ה לעמו ישראל, באמצעותה ועל ידה נפש היהודי מתעלה והוא הופך לאדם אחר. לא אותו אדם עם ידע נוסף, אלא אדם אחר.

על כך יכולים להעיד לומדי הדף היומי ובני משפחותיהם, שרבים מהם מעידים כי הלך רוחם השתנה פלאים, השקפתם על העולם התהפכה על פניה וקיבלה את המימד האמיתי, וכן, גם הם עצמם התעונו, קיבלו כוחות לשלוט על עצמם ולכוון את דרכם לפי רצון הבורא יתברך. כדאי להצטרף.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פסק: 03-570-67-93 דוא"ר: mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה, העורך

פנינים

דף יז/א אבל קורין אותה ללועזות בלעז

מאמע לשון

פעם נפגש רבי בן ציון יאדלר זצ"ל, ממגידי ירושלים, עם נכד יהודי שאינו שומר תורה ומצוות, כדי להעתיך בפניו על אודות עניין שבדת. הלה מיאן בתחילה לשוחח באידיש, ואילו רבי בן ציון עמד על דעתו כי רק בשפה זו ידבר. וכך הסביר: מעשה ביהודי שהתגורר בארצות הברית, ולפי שהרגיש עצמו 'מתקדם', החל לדבר בשפה האנגלית בלבד. אידיש - לא תעלה על הלשון.

לימים חש האיש בגבו ופנה אל רופא שימצא מזור למיחושיו.

לכשהתבקש על ידי הרופא לתאר את מקור הכאב, התקשה בדבר, כי כבר התפשט הכאב בכל גבו, ולא ידע מימינו ומשמאלו.

נטל הרופא את כלי מלאכתו והחל לעבור בגבו של החולה. דחף את אצבעו, והחולה גנח. לא נחה דעתו של הרופא, הוסיף ולחץ במקומות שונים, עד שהגיע אל החוליה הרופפת, ובלחצו עליה זעק החולה: "מאמעו!!!"

הרפה הרופא והפטיר: כאן כואב לך... **אף** אתה, פנה רבי בן ציון אל נשוא דבריו, חפץ שלא אדבר בשפת האם שלי, כדי שלא אוכל לקרוא מעומק הלב. היה לא תהיה, לא אסכים לכך...

כי עיקר הינשאות קרן הצדיקים היא בירושלים עיר הקודש (טוה, סימן קי"ח). אחריה נסדרה ברכת "את צמח דוד עבדך", בה מבקשים שהקב"ה ישיב את מלכות בית דוד, לאור הפסוק (הושע, ג/ה) "אחר יִשְׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבִקְשׁוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיהֶם וְאֶת דָּוִד מֶלֶכָם". הרי שלאחר שובם לבית המקדש יבקשו ישראל את דוד המלך, ולפיכך נסדרה ברכת "קרן דוד" אחר "בניין ירושלים".

מעניין לגלות כי לא הכל סוברים ש"בונה ירושלים" ו"צמח דוד" הן שתי ברכות, אך תחילה נתמקד בנוסח ברכת "בונה ירושלים".

בתוך ברכת "בונה ירושלים" אנו מזכירים "וכסא דוד עבדך מהרה לתוכה תכין. ברוך... בונה ירושלים". הדבר אומר דרשני. הן מיד לאחר ברכת ירושלים סדורה ברכת "צמח דוד" בה אנו מבקשים שתתכונן מלכות דוד במהרה בימינו. מה טעם, איפוא, ראו אנשי כנסת הגדולה, מסדרי תפילת העמידה, להזכיר בברכת ירושלים את מלכות בית דוד?

מהו "בניין ירושלים" לו אנו מצפים? הגרי"ז מבריסק זצ"ל מבאר, תוך שהוא מוכיח את דבריו מגמרות ומלשון הרמב"ם, כי תקוותנו לבנינה של ירושלים עיר הקודש, אינה שתבנה באופן פיזי, על בניינה, חומותיה ומגדליה, אלא בניין ירושלים אינו שלם עד שתכונן בתוכה מלכות בית דוד... לפיכך בתפילה על בניין ירושלים אנו מתפללים גם על מלכות בית דוד (ראה בספרו על התורה, עמוד נ"ד). ומכאן לדיון האם ברכת "בונה ירושלים" היא ברכה בפני עצמה.

"צמח דוד" ו"בונה ירושלים" כברכה אחת: בנוסח התפילה השגור בפי כל עמך בית ישראל, ברכת "בונה ירושלים" ו"צמח דוד", שתי ברכות נפרדות הנה. אולם בעל תוספות רי"ד (תענית, ג/א) כותב, כי לדעת התלמוד הירושלמי, ברכת "צמח דוד" כלולה בברכת "בונה ירושלים". דעה זו מוצאת את ביטוייה בפיוטים שנתקנו לאמירה בעת חזרת הש"ץ בפורים, הושענא רבה, י"ז בתמוז ועשרה בטבת, בהם תוקן פיוט כנגד כל ברכה, אך לברכת בונה ירושלים וצמח דוד, חובר פיוט אחד בלבד. כך היה, לערך, הנוסח שכלל את שתי הברכות כאחת: "אֶת צְמַח דָּוִד עֲבָדְךָ מְהֵרָה תַּצְמִיחַ, וְיִקְרְנוּ תְּרוּם בְּיִשׁוּעָתְךָ, וְלִירוּשָׁלַיִם עִירְךָ בְּרַחֲמִים תָּשׁוּב, וְתִשְׁכַּן בְּתוֹכָהּ כְּאִשְׁרֵי דְבִרְתְּךָ, וּבְנֵה אוֹתָהּ בְּקִרְבֹּב בְּיָמֵינוּ בְּנֵן עוֹלָם, וְכִסֵּא דָּוִד עֲבָדְךָ מְהֵרָה לְתוֹכָהּ תַּכְיֵן. בְּרוּךְ אַתָּה ה', אֱלֹהֵי דָּוִד וּבֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם". אולם, מציין בעל תוספות רי"ד, כי התלמוד הבבלי חולק וסובר, שברכת צמח דוד בפני עצמה וברכת בונה ירושלים בפני עצמה, וכך אנו נוהגים.

יש שכתבו, כי מתחילה גם בארץ ישראל נהגו לברך כל ברכה בפני עצמה, אך בימי הורדוס המלך חדלו להזכיר ברכת "צמח דוד" מחמת יראת המלכות. באותה עת, היו שהשמיטו לחלוטין והיו שכללו בברכת "בונה ירושלים" (ראה פירושים וחיזושים בירושלמי, ברכות פ"ד ג).

"ולירושלים עירך", מדוע עם "ואו"? משהגענו עד הלום, הבה נתמקד באות הפותחת של ברכת "בונה ירושלים". ברכה זו נפתחת במילים "ולירושלים עירך ברחמים תשוב". שתי ברכות בלבד בתפילת העמידה פותחות ב"ואו החיבור"; ברכת "ולמלשינים" וברכת "ולירושלים עירך", אף על פי שכותר ברכות תפילת העמידה, ראוי היה, לכאורה, שיפתחו בנושא חדש. ובכן, לגבי ברכת "ולמלשינים", תחילה היה הנוסח **"למנינים ולמלשינים** אל תהי תקווה". הצנזורה דרשה להשמיט את תיבת "למנינים" המכוונת לנוצרים, וכך נותרה המילה "ולמלשינים" עם האות "ואו" בראשה (ראה סידור אוצר התפילות). אך מה טעם אנו אומרים "ולירושלים עירך"? (המפרשים כתבו על כך פירושים אחדים).

מעניין לציין כי יש המנמקים את "ואו החיבור" של "ולירושלים עירך" בכך, שבתחילה היו ברכת "צמח דוד" ו"לירושלים עירך" מעורבות יחד כברכה אחת, ואחר כך פוצלו לשתיים, וכך נותרה האות "ואו" צמודה למילה "לירושלים עירך" (סידורו של הגה"ק מטשענוב, בפירוש עמק ברכה, מנהגי ישראל ח"ד פרק ג, וראה שיח תפילה, עמוד תקס"ד).

אולם ההסבר הפשוט לכך נעוץ בדברי גמרתנו שהובאו בתחילת המאמר, כי ברכת "בונה ירושלים" היא המשך ישיר לקודמתה - ברכת "על הצדיקים", ולפיכך האות "ואו" מוקמה בכוונה תחילה ולא מתוך שינויי הגירסאות במהלך הדורות.

דף כ/א עד שתנץ החמה

האם שעונים מדוייקים משנים דינים?

מעשה אירע בבית מדרשו של בעל שדי חמד.

בעל שדי חמד עצר את התפילה: לביל הושענא רבה עסקו בלימוד תורה, התפללו שחרית מוקדם וכשהלכו ליטול את הלולב לפני קריאת הלל, הבחין לפתע בעל שדי חמד כי עדיין לא הגיע זמן הנץ החמה ולפיכך הורה למתפללים להמתין עד אשר תנץ החמה. זאת, לאור המבואר במשנתנו כי חכמים תקנו שאין לקרוא מגילת אסתר עד הנץ החמה, מפני שכל מצווה שזמן קיומה הוא ביום, לכתחילה יש לקיימה אחר זמן הנץ החמה.

"אחת בבוקר
ואחת בתעריף
2"

גם שמעון, נהג מונית
מאשקלון לא מותר.

2 משניות ביום וכל היום
נראה אחרת.

כולם מצטרפים
מה איתך?

לעילוי נשמת

הר"ר **נפתלי צבי שייף** ז"ל

ב"ר יששכר דב ז"ל נלב"ע כ"א בטבת תשנ"ח

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **מנשה וסרצוג** ז"ל

ב"ר אברהם ז"ל נלב"ע כ"ב בטבת תשל"ב

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

23 איזכורים מול 41 השמטות

משנתנו מונה עשרים ואחד דינים ומצוות שאפשר לקיים במשך כל היום: **א.** קריאת המגילה. **ב.** קריאת ההלל. **ג.** תקיעת שופר. **ד.** נטילת לולב. **ה.** תפילת מוסף. **ו.** מוסף. **ז.** וידוי הפרים. **ח.** וידוי מעשר. **ט.** וידוי יום הכיפורים. **י.** סמיכה. **יא.** שחיטה. **יב.** תנופה. **יג.** הגשה. **יד.** קמיצה. **טו.** הקטרה. **טז.** מליקה. **יז.** קבלה. **יח.** הזאה. **יט.** השקאת סוטה. **כ.** עריפת עגלה. **כא.** טהרת מצורע. הגמרא אומרת, כי בכוונת המשנה לציין שתי מצוות נוספות: **כב.** סידור בזיכין. **כג.** סילוק בזיכין.

אם נדמה לנו כי רשימה ארוכה זו כוללת את כל המצוות הנוהגות ביום בלבד, הרי שהגר"ח קנייבסקי שליט"א, בספרו נחל איתן, מונה עוד ארבעים ואחד!!! דינים ומצוות שזמנם ביום בלבד [חלקם אינם "מצוות" אלא פרטי הלכות, וכן יש מהם הנוהגים לכתחילה, אך עדיין נותרו מצוות רבות שלא נמנו, כתפילין, וציצית - למ"ד שאינן נוהגות בלילה, ועוד מצוות שלכל הדעות נוהגות ביום בלבד].

מדוע לא צויינו במשנתנו כל המצוות כולן?
הלומדים המצויים בשגרת לימוד הגמרא, יידעו ודאי לצטט את ההסבר הידוע כי "תנא ושייר", לאמר, התנא אינו נוקב את כל המקרים, אלא את חלקם, בעודו משייר מקרים שאינו מזכיר.

כלל יסודי ב"תנא ושייר": ברם, הנודע ביהודה (שו"ת, תניינא, יו"ד סימן ר"ה וסימן ר"ו) מבהיר, כי לעולם התנא אינו משייר יותר ממה שכתב. פעמים שהתנא שייר כמות זהה לזו שכתב, אך לא מעבר לכך (ראה שדי חמד כרך ה' עמוד 330 טור ב' בסופו, בשם שו"ת שם אריה, ועיין גם אחיעזר יו"ד סימן מ"ד אות ו', ומשמר הלוי מגילה סימן ל"ט בהערות). לאור דבריו יש להבין, כיצד כתב התנא במשנתנו קצת יותר מעשרים מצוות ודינים שזמנם ביום, והשמיט למעלה מארבעים מצוות ודינים?

טרם נען על שאלה זו נפנה לשאלה נוספת.
במשנה הקודמת למשנתנו מונה התנא מצוות שאפשר לקיימן ביום בלבד ולא בלילה. השאלה המתבקשת היא, מדוע המצוות שבמשנתנו והמצוות שבמשנה הקודמת, לא נמנו כולן יחד במשנה אחת?

ובכן, שאלה זו עלתה בבית מדרשם של הקדמונים, והמאירי מביא בשם "גדולי הדורות", כי המצוות חולקו לפי סוגיהן: במשנה הראשונה נכללו המצוות שזמנן אינו מותנה בתאריך מסויים, אלא שיש לקיימן ביום בלבד. וכגון, מצוות מילה - אם לא מלו את התינוק ביום השמיני עברו על איסור, אך את המצווה מקיימים ביום המחר [יוצאת מן הכלל קריאת המגילה, שהובאה ברשימה זו מפני שהיא עיקר המסכת, וגם יש לה זמנים רבים - י"א באדר, י"ב, י"ג וכו']. ואילו במשנה השנייה נמנו מצוות שבעבור זמנן אין אפשרות לשוב ולקיימן, תקיעת שופר, למשל, אם לא תקעו בשופר בראש השנה, אי אפשר לקיים את המצווה למחרת. עתה נשוב לשאלת ה"ארבעים ואחד".

עיון מדוקדק ברשימה זו [קידוש החודש, תקיעת יובל, הנחת תפילין, ועוד] מעלה, כי כולן שייכות לסוג המצוות שאי אפשר לקיימן ביום המחרת. מובן, איפוא, מדוע הן לא נמנו במשנה שבה רוכזו מצוות שאפשר לקיימן גם ביום אחר. אך מדוע לא נמנו במשנה האחרת? ובכן, על משנה זו כותב הריטב"א, כי אינה מונה אלא מצוות שקיים בהן חידוש... לאור דבריו מובן כי לא מנה התנא את יתר המצוות שאין בהן חידוש (משמר הלוי, מגילה סימן ל"ט, וע"ש ביאור נוסף על פי דברי הטורי אבן בסוגייתנו).

המתפללים קיבלו את דבריו, למעט אחד מן החכמים שחלק עליו, ובין כה וכה, עד ששכחו הדי הדיון, הנצה החמה והכל נטלו את לולביהם (שדי חמד כרך ד' מערכת ל' כלל קמ"א ס"ק י"א).

בעל שדי חמד מוסיף בכתביו, כי אמנם משנתנו מתייחסת רק למצוות מגילה, מצוות מילה ומצוות נוספות שאין לעשותן טרם הנץ החמה, אך לא למצוות נטילת לולב, ברם, אין להסיק מכך כי שונה דינה של מצוות נטילת לולב, שכן, לא מנה התנא במשנה את כל המצוות שזמנן ביום, ואשר תקנו חכמים לקיימן לכתחילה מהנץ החמה [כפי שכתב הבית יוסף או"ח סימן תרנ"ב, וראה בטורי אבן בסוגייתנו].

כך אכן נפסק להלכה (שולחן ערוך או"ח סימן תקפ"ח - תרנ"ב), כי מצוות שופר ומצוות לולב הן כמצוות מילה ומצוות מגילה הנזכרות במשנתנו, ויש לקיימן לכתחילה מהנץ החמה.

מה טעם תקנת חכמים?

שלא יבואו לכלל טעות: רש"י מבאר, כי אמנם כבר מעלות השחר נחשב יום, אך מאחר שאין הכל בקיאים לדייק מתי עלות השחר, תקנו חכמים כי לכתחילה ימתינו עד הנץ החמה, כדי שלא יבואו לכלל טעות.

"עיקר היום" - מהנץ: ואילו הלבוש (סימן תרנ"ב) כתב נימוק מחודש, כי הואיל ומצוות אלו נוהגות ביום בלבד, לכתחילה זמן קיומן הוא מהנץ החמה, לפי שאז מתחיל "עיקר היום", אך לפני כן אינו נחשב עיקר היום.

בסלוניקי קראו מגילת אסתר לפני הנץ החמה: השדי חמד (שם) מביא בשם בעל שולחן גבוה, כי שני נימוקים אלה הם ההסבר לחילוקי מנהגים בין הקהילות: יש מקומות שבהם נהגו ליטול לולב כבר לפני הנץ, ובסלוניקי נהגו לקרוא מגילה לפני הנץ, זאת, לאור שיטת רש"י שתקנת חכמים אינה אלא מחשש שלא יידעו להבחין מתי החל היום, אך כאשר ברור הדבר ללא עוררין ובקיאים היטב בדבר, אין מניעה לקיים את המצוות כבר מעלות השחר.

התקנה עבור כולם: אולם, השדי חמד אינו מקבל את הדברים. לדעתו, אין להסיק לאור טעמו של רש"י כי במקומות שבהם בקיאים בזמנים, אין מניעה לקיים את המצוות החל מעלות השחר, שכן, חכמינו זכרונם לברכה תקנו את תקנתם לכולם, מפני אותם אנשים שאינם יודעים להבחין בזמנים, ולא תקנו את תקנתם עבור אותם אנשים. אמור מעתה: כל המקומות צריכים לנהוג לאור תקנת חכמים זו, גם אם יודעים ובקיאים היטב בדיוק הזמנים.

מצוקת האתרוגים: מעניין לציין, כי צאצאו של הלבוש, הגאון רבי אליהו דוד רבינוביץ תאומים נדרש לנושא זה וכתב: "גם אנוכי הזהרתי רבים על זה", שלא להקדים לקיים מצוות ארבעת המינים לפני הנץ החמה, אך הוא מציין כי לא היתה ברירה בידו, מפני שבאותה תקופה היו אתרוגים מועטים ולפיכך נאלצו להתפלל במשמרות מוקדם ככל האפשר, כדי שהכל יספיקו לקיים את המצווה.

לימוד זכות באמצעות השעונים: האדרת הוסיף וכתב, כי יש לצדד ולהפוך בזכותם של ישראל, כי יתכן שמאחר ובבתי הכנסת נמצאים המון אדם שלרובם שעונים ולפיכך אינם טועים בזמנים, אינם נחשבים כמי שמקיימים את המצווה שלא בזמן הלכתחילה שקבעו לה חכמים [מובא בשדי חמד שם, וע"ש עוד בשדי חמד שלא ניחא ליה בזה וראה שם עוד כי האדרת תמה על טעמו של הלבוש].

לעילוי נשמת

מרת **אדלה (איידל) האוזר** ע"ה ב"ר יונה פאטשוק ז"ל

נלב"ע כ"ו בטבת תשס"ד **תנצב"ה**

הונצחה ע"י בנה יידינו ר' שלמה האוזר שיחי'